

Aan de stuurgroep CN
t.a.v. de heer H. Brons (voorzitter)

CC: t.fens@minfin.nl, h.ton@minszw.nl, w.vanderheul@minezk.nl,
a.speijer@minfin.nl, kvboetzelaer@minszw.nl, jbreure@minszw.nl,
eric.brakke@rijksdienstcn.com, dirk-jan.bonnet@minbzk.nl,
reza.tabetabai@minbzk.nl, r.oenema@minbzk.nl, anneke.tjalma@minienw.nl;
ton.franssen@ivw.nl

Betreft: Aanvullingen steunmaatregelen en voorstellen voor herontwerpen economieën CN

Bonaire, St. Eustatius, 19 mei 2020

Geachte heer Brons,

Met instemming hebben de Centraal Dialoog Bonaire en de Centraal Dialoog Statia kennisgenomen van de kabinetsreactie d.d. 24 april jl. op de brief van de drie openbare lichamen van 29 maart jl. Daaruit blijkt dat het Kabinet de verstreckende negatieve sociaaleconomische impact van de coronacrisis op onze kleinschalige samenlevingen onderkent en bereid is samen met ons deze situatie te overwinnen. Wij zijn erkentelijk voor alles dat tot op heden aan steunmaatregelen is ingezet dan wel toegezegd. Ook waarderen wij het zeer dat het kabinet beseft dat maatwerk, ten opzichte van Europees Nederland, van doorslaggevend belang is voor de eilanden om zich door de crisis te slaan, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de onderlinge verschillen tussen de drie eilanden. De (vereenvoudigde) uitvoering van de loonkostenregeling voor werkgevers en zzp'ers en de tegemoetkoming voor getroffen ondernemers CN, die door de RCN-unit SZW wordt geëffectueerd, zijn goede hiervan voorbeelden met een waarneembaar positief sociaaleconomisch effect.

Volgens uw brief d.d. 24 april 2020, zal het kabinet afhankelijk van de ontwikkelingen noodzakelijke en passende vervolgmaatregelen treffen indien de situatie daartoe noodt. In deze brief wordt een korte schets gegeven van de praktische werking van sommige van de reeds genomen steunmaatregelen. Er worden aanpassingen en aanvullingen voorgesteld om het gewenste sociaaleconomische effect op bepaalde vlakken (beter) te bewerkstelligen.

Daarnaast brengen we in de bijlage een aantal aan de huidige praktijk ontleende suggesties onder uw aandacht die met het oog op de langere termijn ons inziens het overwegen waard zijn.

Steunmaatregelen

- ***Tijdelijke subsidieregeling loonkosten en inkomensverlies CN/ NOW- en TOZO-regeling ENL***

De verschillen tussen deze regelingen in CN en ENL, verklaren zich in de wijze van uitvoering en de verschillen in de structuur van het sociaal vangnet. De NOW-regeling in ENL wordt voor 3 maanden verstrekt met de mogelijkheid om deze met nog 3 maanden te verlengen. Deze regeling voor CN geldt op dit moment slechts voor 3 maanden. De toezegging tot verlenging is evenwel mondeling gedaan, maar de voorwaarden waaronder zijn tot heden niet bekendgemaakt. Belangrijk in deze is dat de (aangepaste) voorwaarden moeten bijdragen aan een voorzichtige, maar concrete herstart van economische activiteit. In tegenstelling tot de onlangs in ENL bekendgemaakte mogelijkheid tot ontslag van werknemers, dient dit koste wat het kost op onze kleinschalige eilanden voorkomen te worden. Wij verzoeken om verlenging van de huidige subsidieregeling te overwegen tot december 2020, parallel met de door het kabinet toegezegde korting op vastrecht water en elektriciteit alsmede internet.

- ***Tegemoetkoming vaste lasten getroffen ondernemers CN/TOGS-regeling ENL***

Deze regeling werd geïntroduceerd voor ondernemingen die vaste lasten hebben van minimaal \$4.400 in CN voor de periode van 3 maanden. Net als in ENL was dit bedrag voor een aantal ondernemers niet afdoende om de reële vaste lasten te dekken. We hebben kennis genomen van de intentie van het kabinet om in ENL bedrijven een tegemoetkoming voor hun vaste lasten tot een maximum van 20.000 euro voor drie maanden te geven, afhankelijk van de hoogte van de vaste kosten en de mate van omzetsderving. Het is vooralsnog onbekend of de uitbreidingen in deze regeling ook voor CN zullen gelden. We verzoeken dit ook in CN te implementeren.

▪ *Mogelijkheid tot aantrekkelijke financiering*

De TOZO-regeling in ENL bevat ook de mogelijkheid voor een versnelde procedure voor het aanvragen van een lening voor bedrijfskapitaal tot maximaal 10.157 euro, tegen 2% rente. Recent is tevens de Kleine Kredieten Coronagarantieregelingen (KKC) aangekondigd in ENL waarbij de overheid voor 95% garant staat zodat leningen door banken tegen een rente van maximaal 4% kunnen worden verstrekt.

Deze faciliteiten bestaan in ENL naast de kredietgarantieregelingen van BMKB en GO-regeling. In CN kampen ondernemers met de volgende uitdagingen:

1. De mogelijkheid tot aantrekkelijke financiering bestaat niet; zelfs als de banken gebruikmaken van de BMKB(-C) garantie worden ondernemers geconfronteerd met relatief hoge rentes die op de BES-eilanden gangbaar zijn (tussen de 6% en 10%);
2. De lokale banken zijn, ondanks de BMKB(-C) regeling, niet gretig ondernemers te financieren vanwege hun conservatieve interne risicobeleid.
3. De GO-regeling wordt door de lokale banken niet geacommodeerd en wordt zeer waarschijnlijk niet als mogelijkheid beschouwd.
4. Ondernemers moeten gedurende deze crisisperiode door het reguliere kredietproces heen, waardoor ze niet snel geholpen worden deze financieel moeilijke tijden te overbruggen.

De toegang tot goedkopere financiering via een versnelde procedure is urgent om het bedrijfsleven in CN overeind te houden. We zijn actief op zoek naar alternatieve kanalen die bereid zijn aantrekkelijke financieringen aan te bieden, zoals de Ontwikkelingsbank van de Nederlandse Antillen N.V (OBNA) en Pensioenfonds Caribisch Nederland (PCN). Gedurende verkennende gesprekken is gebleken dat voor potentiële financiers het aantrekkelijker zal zijn lokale ondernemers te helpen tegen gunstiger rentes indien een specifiek geldbedrag wordt toegekend ter dekking van hun gederfde (rente)inkomsten. Graag zien we uw interventie om dit te realiseren en om een KKC-regeling in CN te implementeren.

▪ *Belastingregelingen*

Het kabinet heeft in ENL per eind april 2020 nieuwe belastingmaatregelen bekendgemaakt om ondernemers meer perspectief te bieden. Deze kunnen helaas door de verschillen in het fiscaal stelsel niet één op één in CN worden overgenomen.

Echter, na analyse van de huidige steunmaatregelen willen we op het gebied van belastingen ten behoeve van CN de volgende maatregelen voorstellen:

1. Tijdelijke verlaging van het gebruikelijke loon voor DGA tot de belastingvrije som op jaarbasis.
2. Extraatjes gedaan als waardering aan het personeel, zoals personeelsmaaltijden, relatiegeschenken, cadeaubon welke de lokale economie steunen niet meerekenen als loon in natura om zo enigszins hetzelfde effect te creëren als de verruiming van de werkkostenregeling in ENL.

Dit kan eventueel ook worden bereikt door een (tijdelijke) verhoging van de forfaitaire werkkosten aftrek van \$280 per jaar, aangezien veel werknemers nu met minder salaris moeten rondkomen en vanuit het arbeidsrecht een aanmerkelijke zwakkere positie hebben vergeleken met werknemers in ENL.

3. Tijdelijke verhoging van de belastingvrije som (momenteel \$ 12.475 per jaar).
4. Voor alle belastingen (behalve ABB), waar nu een uitstelregeling voor geboden wordt, de uitstelregeling ruim verlengen. Dit mede in verband met de hoge drempel om op de eilanden een aantrekkelijk overbruggingskrediet af te sluiten.
5. Tijdelijk herzien van de heffing van werkgeverslasten waarvoor nu alleen uitstel van betaling kan worden verleend.
6. De Vastgoedbelasting van 2020 herzien (inclusief de eilandelijke opcenten). De vastgoedbelasting is samen met de opbrengstbelasting in de plaats van de winstbelasting gekomen. In crisistijd is het vrijwel uitgesloten dat ondernemers winst maken, maar op dit moment zullen deze ondanks dit feit niettemin geconfronteerd worden met de vastgoedbelasting met nog meer financiële druk tot gevolg.

Bovenstaande maatregelen verzoeken wij tot eind 2020 te overwegen, met als doel een impuls te geven aan lokale bestedingen in bepaalde sectoren, met name horeca. Bovendien krijgen bedrijven hierdoor meer kans zich financieel sneller te herstellen. Als gevolg hiervan kan werkloosheid worden vermeden. Uiteraard dienen hieraan strikte voorwaarden te worden verbonden, zoals de verplichting de werknemer in dienst te houden.

- *Steunloket voor start-ups en scale-ups*

Op 29 april is in ENL een steunloket voor jonge en innovatieve bedrijven, start-ups en scale-ups geopend voor een overbruggingskrediet tot 2 miljoen euro, uitgevoerd door de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM). De rente is 3% en leningen onder 500.000 euro krijgen binnen 4 tot 9 dagen uitsluitel. Ook in CN zijn er start-ups en scale-ups die buiten bestaande regelingen vallen en/of te weinig reserves hebben opgebouwd om de crisis door te komen. Deze zorgen wel voor de inkomsten en banen van de toekomst. Op CN zou een verkleinde vorm van deze regeling toegepast kunnen worden met leningen tot bijvoorbeeld \$ 200.000. Graag zien we een dergelijke regeling voor CN.

- *Aanvullende maatregelen voor horeca*

De horeca in CN is net als in ENL zwaar getroffen. In ENL is de vraag naar aanvullende steunmaatregelen voor deze sector groot. Graag vragen wij nu al om ook voor CN de mogelijkheden te onderzoeken soortgelijke maatregelen te treffen voor horeca en overige van het toerisme afhankelijke sectoren.

- *Steunmaatregel culture sector*

In ENL heeft het kabinet de steunmaatregel “Cultuur doet ertoe” geïntroduceerd om de culturele instellingen die van vitaal belang zijn financieel te ondersteunen. Ook in CN geldt dat cultuur en kunst belangrijk zijn om tijdens de crisis om troost, afleiding en hoop te bieden. Op Bonaire geldt dat cultuur een van de essentiële pilaren is van het Blue Destination-concept. Daarom verzoeken we om een soortgelijke regeling in CN te introduceren.

- *Steunmaatregel sportverenigingen*

In ENL zijn er fondsen (110 miljoen euro) beschikbaar gesteld voor sportverenigingen zodat deze de jeugd kunnen opvangen. Sportverenigingen zijn ook in CN van essentieel belang voor ontwikkeling en welzijn van de gemeenschap. Daarom verzoeken we u ook voor deze belangrijke sector in CN fondsen beschikbaar te stellen.

Tot slot

Zoals het kabinet zelf onderkent in de brief van 24 april 2020 aan de openbare lichamen, zal de COVID-19 crisis wereldwijd tot economische teruggang leiden.

Voor de eilanden die grotendeels afhankelijk zijn van toerisme zal het na-effect van deze crisis aanzienlijk langer duren. Na het opheffen van de reisbeperkingen en het vliegverkeer enigszins hersteld en aangepast is, zal het zeker maanden tot wellicht een jaar duren alvorens weer sprake kan zijn van een volume dat perspectief biedt op terugkeer naar een duurzaam herstel van de economie van onze eilanden. Daarom verzoeken we om de hierboven genoemde maatregelen voor een periode tot en met december 2020 af te kondigen.

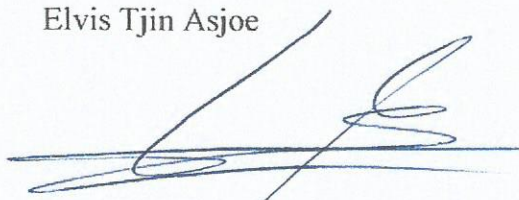
De Centrale Dialogen zijn ervan overtuigd dat deze crisis ook een '*opportunity*' biedt voor zelfevaluatie en voor herontwerpen van de eilandeconomieën om sterker de toekomst tegemoet te treden. Hiervoor verwijzen we u naar de ideeën in de bijlage.

Graag zien we uw ondersteuning in de vorm van raad en daad tegemoet om deze voorstellen te kunnen realiseren en verzoeken u deze brief interdepartementaal te bespreken in de stuurgroep CN. Uiteraard zijn wij graag tot nadere toelichting bereid.

Hoogachtend,

namens alle partijen (BC, werkgevers, werknemers, KvK) bij de Centraal Dialoog Bonaire resp. Statia,

Elvis Tjin Asjoe

wnd. vice-voorzitter Centraal Dialoog
Bonaire

Gerald Berkel

wnd. voorzitter Centraal Dialoog
St. Eustatius

BIJLAGE: NIEUWE IDEEËN

• Vergunningstelsel herzien en introductie centraal registratiesysteem ondernemers

Op dit moment heeft de vestigingsvergunning alleen een vertragend effect op het starten van een nieuw bedrijf. Dit wordt als onnodige 'redtape' ervaren. In de praktijk wordt met deze vergunning ook niet de beoogde financieel- en vakbekwaamheidstoetsing gerealiseerd. In ENL geldt het vereiste van een vestigingsvergunning niet.

Een integriteitstoets bij het oprichten van een bedrijf lijkt van essentieel belang, gezien de mondiale toegenomen aandacht ter bestrijding van witwaspraktijken en terrorismefinanciering. Ter optimale ondersteuning van de lokale bedrijvigheid en waarborging van integere deelname aan het financieel economisch verkeer in CN worden de volgende acties aangeraden:

1. Herziening van het huidige vergunningsstelsel, waarbij de openbare lichamen de regie behouden om de economie, leefomgeving en het milieu te geleiden. Gekeken kan worden naar 'best practices' van kleine economieën zoals die van de Waddeneilanden
2. Invoering van de nieuwe UBO-registratie bij de Kamers van Koophandel in CN, in lijn met wat in ENL per 2021 zal worden ingevoerd.
3. Introductie op korte termijn van de Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (wet Bibop) op de BES.
4. Implementatie van een 'one stop' loket voor ondernemers waar de ondernemer zich kan inschrijven en tegelijkertijd een CRIB-nummer van BCN kan aanvragen om ervoor te zorgen dat bedrijven die ingeschreven staan bij de KvK ook bij BCN bekend zijn en vice versa.

De crisis heeft het belang van het accuraat registreren van ondernemers bij alle relevante instanties geaccentueerd. Momenteel bestaan er te grote verschillen tussen het ondernemersbestand van de KvK en van BCN. Bovendien is gebleken dat het verkrijgen van een vestigingsvergunning plaatsvindt, ongeacht het feit of de ondernemer ingeschreven staat bij de KvK of bekend is bij BCN. Doordat deze instanties separaat werken bestaat het risico van een informeel circuit van ondernemers. Dit achten wij zeer ongewenst.

Om dit uit te sluiten is er een noodzaak voor een centraal digitaal registratiesysteem waarbij alle betrokken actoren (KvK, BCN, Burgerzaken) aangesloten zijn en als zodanig gegevens met elkaar kunnen delen en vergelijken.

Een ander voordeel hiervan is dat wijzigingen in één keer kunnen worden verwerkt, in plaats dat de ondernemer bij elke instantie langs moet gaan om een wijziging door te geven.

Graag verzoeken wij de nodige wet- en regelgeving aan te passen om het hierboven genoemde te verwezenlijken.

- ***Steun krijgen in de recovery periode van toerisme, marketingbudget***

In de brief van 24 april 2020 geeft het kabinet aan ons bij te willen staan bij o.a. het maken en invoeren van nieuwe marketingstrategieën. Wij denken hier bijvoorbeeld aan duurzaam toerisme met hogere toegevoegde waarde, garantie van vluchten, voorlichting om de eilanden als veilig(st)e reisbestemming te profileren zowel extern als intern en ondersteuning met het opstellen van procedures en protocollen. Ook in de brief van CN aan de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat hebben we dit verzoek gedaan ten aanzien van een hersteloffensief. Bovendien hebben we gevraagd de Europese noodfondsen voor deze sector toegankelijk te stellen voor CN. Daarbij is het belangrijk dat wij deze fondsen zowel richting de Europese markt, als richting de Noord-Amerikaanse markt kunnen toepassen. De Noord-Amerikaanse markt behelst ongeveer 60% van de totale markt en is daarmee cruciaal voor onze toeristische sector. We verzoeken specifieke hulp op dit gebied van het ministerie van Economische zaken en Klimaat, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland het en Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen en overige relevante kennisinstituten om gezamenlijk met de eilanden op de huidige situatie afgestemde effectieve marketingstrategieën uit te werken en in te voeren. Graag gaan we hier zo spoedig mogelijk over in gesprek.

- ***Investeren in bereikbaarheid en verbinding***

Ter bevordering van de bereikbaarheid moet er focus zijn op wegen, toeristisch decor in Kralendijk (uitvoer centrumvisie) en verkeerscirculatie. Waar mogelijk dienen lokale aanbestedingen in infrastructuur en projecten naar voren te worden gehaald zodat we aan de ene kant de lokale economie steunen en aan de andere kant ook nu al werken aan de bereikbaarheid voor wanneer de toeristen terugkomen. Lokale (kleine) vliegtuigmaatschappijen, zoals DiviDivi en EZ air, hebben in deze crisistijd wederom hun vitale maatschappelijke functie getoond. Deze vliegtuigmaatschappijen kunnen als onze 'nationale' maatschappijen worden gekenmerkt, en als zodanig dienen ze financieel te worden bijgestaan om de duurzame instandhouding van cruciale regionale verbindingen te waarborgen.

Wij juichen het zeer toe dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat de mogelijkheden onderzoekt voor introductie van elektrisch vliegen in de Caribische delen van het Koninkrijk.

Tevens dient de mogelijkheid te worden onderzocht of deze dienstverlening onder de noemer van openbaar vervoer gebracht kan worden. Deze vliegtuigmaatschappijen kunnen ook als directe verbinding tussen bijvoorbeeld de Caribische eilanden van het Koninkrijk worden ingezet ter bevordering van toerisme voor alle eilanden. Dit vergezelt met een gereduceerd tarief voor houders van een 'sedula', waarbij tickets door de overheid worden gesubsidieerd net als de lijndiensten tussen het vaste land en de Waddeneilanden. Graag verwijzen we voor meer informatie naar de brief 'vijf studies luchtvaart', en dan het eerste onderdeel 'Connectiviteit Caribisch Deel van het Koninkrijk' welke naar de Tweede Kamer is gestuurd op 5 maart 2019 door de minister van I&W, IENW/BSK-2019/32811 en het bijbehorende onderzoek van SEO Economisch Onderzoek.

- ***Persoonlijke Investeringen/ bestedingen vergemakkelijken***

Met het stilvallen van de toeristische sector worden lokale bestedingen nog belangrijker om de economie draaiende te houden. Sinds december 2011 is het leengedrag van particulieren flink gereguleerd met de introductie van Wfm BES en wordt gedragstoezicht verricht door AFM op banken. De AFM hanteert een rekenmodel 'Model maximale kredietverstrekking' om het maximaal te verstrekken kredietbedrag te berekenen. In BfmBES (artikel 7:17, derde lid) is beschreven hoe de maandelijkse financieringsruimte van de klant moet worden bepaald. Dit wordt gecalculeerd op basis van de huishoudcompositie, maandelijkse inkomsten en bestaande vaste lasten. Om particuliere bestedingen te intensiveren wordt aangeraden om de normbedragen in dit model te herzien, om toch meer ruimte/mogelijkheid te creëren voor verantwoord leengedrag.

- ***Stimuleren van duurzaam investeren***

De Nederlandse overheid stimuleert bedrijven om te investeren in energiebesparende en milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen. Enerzijds door duurzaam investeringsgedrag te belonen via subsidies, anderzijds door deze investeringen fiscaal aantrekkelijk te maken (o.a. aftrekken van de winst). Vanwege de verschillen in het fiscaal stelsel op CN zouden duurzame investeringen op andere manieren kunnen worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door de invoerheffing voor investeringen in solar installaties, energiezuinige airco's, koelkasten, vriezers en verlichting, op 0% te zetten, gelijk aan de invoerheffing op de investeringen in energiezuinige elektrische auto's.

Daarnaast zien wij - juist door de coronacrisis- nog meer ruimte om de eilanden te gebruiken als 'living-labs' voor duurzame bedrijven die innovatieve producten willen ontwikkelen, testen en etaleren.

De strategische ligging van de eilanden ten opzichte van Noord- en Zuid-Amerika biedt opties voor de export vanuit Nederland naar deze gebieden. Natuurlijk dienen hier, gezamenlijk te formuleren eisen aan verbonden te worden.

- *Aanpassing van educatie*

Deze crisis heeft nog eens extra inzichtelijk gemaakt hoe belangrijk het is voor de eilanden beter voorbereid te zijn op crisissituaties. Een van de basiselementen daarbij is vorming. Educatie en vorming dienen te worden meegenomen in de herstelplannen van CN. Om veerkrachtiger te kunnen optreden dient het aanbod van educatie naar een hoger niveau te worden getild. Servicelevel, innovatie en diversificatie zijn kritieke succesfactoren die in de educatie expliciet aandacht dienen te krijgen. Daarnaast is gebleken hoe belangrijk een goede internetverbinding is om virtueel te kunnen (blijven) leren. Ook hier vragen we specifieke aandacht voor na deze crisis, zowel middels de snelheid en kosten van internet, alsook de mogelijkheden en platforms van digitaal lesgeven en leren.

Op Bonaire heeft de 'hospitality' sector zich in hoog tempo ontwikkeld tot de grootste industrie op het eiland. Door de snelle groei is er een tekort ontstaan aan gekwalificeerd en kundig personeel. Na het opheffen van het vliegverbod zullen de termen 'Care & Safety' en 'Excellent Customer Service' leidend zijn bij het (her)positioneren van de eilanden als ideale vakantiebestemming. Hierdoor is het van groot belang om mensen op te leiden en het serviceniveau te verhogen. Dit kan worden gerealiseerd door introductie van praktijkgerichte opleidingstrajecten voor beroepen waarvoor vraag uit het bedrijfsleven is. Het project 'Klaar voor Toerisme' dat in januari 2020 op Curaçao is gestart kan als voorbeeld dienen. De European Development Fund (EDF), waar reeds getracht wordt de 'gap' tussen de werkwereeld en de student te identificeren, dient als referentie voor CN te gelden.

- *Uitbreiding rol van de Kamers van Koophandel CN*

De ervaring met de huidige crisis heeft ons geleerd dat er meer aandacht moet worden besteed aan het belangrijke aspect van innovatie, om zo op creatieve wijze onze economieën te herontwerpen. Momenteel is de taak ter ondersteuning en promoveren van innovatie onder de ondernemers aan niemand toegewezen. De Kamers van Koophandel in CN zijn ervan overtuigd dat deze rol aan hun taken kan worden toegevoegd. Om de legitimiteit hiervoor te creëren wordt aangeraden dit expliciet als taak op te nemen in de nieuwe Wet op de Kamers van Koophandel en Nijverheid BES die per 1 januari 2021 in werking zal treden.

Ook de voorgestelde introductie van UBO-registratie en de bevoegdheid tot toegang tot de wenselijk geachte gezamenlijke centrale registratiesysteem van ondernemers dienen van een wettelijke basis te worden voorzien. Dit sluit bovendien aan op de lijn welke het Bestuurscollege van Bonaire heeft ingezet met het Bestuursprogramma en Masterplan 2030 voor wat betreft economische zaken, duurzame ontwikkeling en innovatie, waarbij het Bestuurscollege de regie heeft.

- ***Wet economische stimulantia bij economische noodsituaties door calamiteiten***

Een dergelijke wet zou verankeren dat in extern ontstane noodsituaties (als gevolg van orkaan, pandemie, toestroom van vluchtelingen, calamiteit bij olieopslag enz.) een speciaal noodpakket moet worden opgesteld voor de openbare lichamen. Zie hiervoor de brief van de CD Statia aan de Rijksoverheid d.d. 17 april 2020.